

НАСТАВА

В. КУШЕВСКИ

КАКО СМЕ СЕ ЗАПОЗНАЛЕ СО „ИНТЕРНАЦИОНАЛАТА“ — ХИМНАТА НА МЕЃУНАРОДНИОТ ПРОЛЕТАРИЈАТ — ВО СРЕДНОШКОЛСКАТА НАСТАВА ПО ИСТОРИЈА

Париската комуна како наставен материјал на часовите по историја е мошне популарна кај учениците од сите училишни возрасти. Токму на богатството на содржината и привлечноста на темата, како и забележливото интересирање кај учениците што повеќе да знаат за ова дело на парискиот пролетаријат, во мојата наставна практика ми служеше како повод и причина редовно да ја обработувам со учениците и химната на меѓународниот пролетаријат — „Интернационалата“. Ова како задача ни се наметнуваше и асоцијативно. Зашто појавата на оваа песна е сврзана со овој настан од историјата на работничкото движење — 18 март 1871 година. Освен тоа, обработката на партијата „Француско пруската војна и Париската комуна“, се паѓаше во пролетта, околу меѓународниот празник на трудот — 1 мај, кога почесто ја слушаме и пееме оваа песна, а сме ги потсетувале учениците дека песната за која станува збор денес ја знаат и пеат милиони работници и прогресивни луѓе на светов, со која сме прославувале, а и денес ги славиме празниците и свеченостите, сврзани со историјата на нашето и меѓународното работничко револуционерно движење, со историјата на нашата Партија и сл.

За да ги заинтригирам повеќе, на учениците сум им одбележувал дека — како што сите наши други значајни меѓународни празници имаат своја историја — и пролетерската песна за која станува збор го има своето минато.

Имајќи го сево ова предвид, нам не ни беше тешко со учениците да се договориме и да ја најавиме темата за следниот т.н. „факултативен час“¹⁾ по историја: „Кога и како настанала песната „Интернационала“ — химната на меѓународниот пролетаријат?“

1) Во мојата наставна практика т.н. „факултативни часови“ по историја беа оние на кои се разгледуваше материјал од посебен интерес, но не се сметаше за задолжителен, бидејќи по својата содржина „е надвор“ од предвиденото според наставната програма. На „факултативниот час“ по историја, присуствуваа доброволно ученици од сите паралелки од соодветниот

Како за секој час од ваков вид, така и за овој, беа извршени неопходните подготовки. Имено, по обработката на материјалот за Француско-пруската војна и Париската комуна, ги задолжив учениците од сите паралелки да извршат темелен преговор на споменатиот материјал, како и за Комунистичкиот манифест, I-та интернационала и во своите домови да се запознаат со содржината на песната „Интернационала“.²⁾

На група ученици од друга паралелка, покрај ова, им дадов за задача од препорачани книги да се запознаат со биографијата на авторот на „Интернационалата“ (поетот Ежен Потје) и нејзиниот композитор (Пјер Дегејтер).

Друга група ученици добиа за обработка пригоден текст за младешките години на Владимир Илич Улјанов, според секавањата на неговиот помлад брат Дмитриј Илич Улјанов.

Посебна група ученици ја задолжив со манипулација со грамофонот, односно со магнетофонот и со грижа за наоѓање грамофонска плоча, односно магнетофонска лента со снимените химни: „Марселезата“ и „Интернационалата“, со сигналните знаци на „Радио-Белград“, зашто за часот ни беше неопходна музичка илустрација.

Со нас е исто така и портретот на Пјер Дегејтер, којшто мислам да им го покажам на учениците.

* * *

Часот го започнавме со уводна констатација дека не е случајно што некои од познатите химни, како и многу револуционерни песни, настанале во текот, односно по повод големите историски собитија во револуционерното време и вриежите. Со својата борбена содржина и полетна мелодија тие станале омилените песни кои ги прифатиле народните маси, а подоцна некои од нив се прогласени и за државни химни. По ова ги поканувам учениците да чујат една ваква песна, односно химна. Без најавување, со помош на грамофонот (односно магнетофонот) ја ислушавме „Марселезата“ — за која со контролно прашање се потсетуваме дека се појавила во времето на Француската буржоаска револуција од 1789 година, односно како од боен марш на Рајнската револуционерна армија (сконцентрирана на Рајна за да се бори против пруските и австриските војски), набргу станала борбена песна што ја прифатија француските револуционерни маси, а подоцна и француска државна химна.

клас во кој се обработува еден ист материјал, се разбира, според наставната програма.

²⁾ Текстот претходно беше умножуван на циклостил и раздаден на сите ученици. Во недостиг на таква техника, во школата, текстот на „Интернационалата“ учениците претходно си го препишуваа од табла или по диктат.

Ги читаме и стиховите на „Марсељезата“ и потоа поставувам логичка задача: зошто оваа химна е популарна и се пее и денес надвор од Франција?

Од одговорите на учениците констатираме дека со своите зборови и полетната арија, таа била и е омилена и кај демократски расположените и напредни луѓе и движења и надвор од Франција, зашто потсетува на времето кога францускиот народ го урнал стариот феудален поредок и феудалната апсолутистичка монархија. Затоа „Марсељезата“ и денес го изразува расположението за борба против насилието, самодржавието, теророт и експлоатацијата...

Кога преминавме на темата на нашиот час им го соопштив на учениците интересното **историско совпаѓање**, имено, дека од Франција потекнува и пролетерската химна „Интернационалата“. Имено, дека е настаната пак во револуционерно време, но во други историски услови, во времето на Париската комуна (1871 година) — првата пролетерска револуција.

Штом се спомна Париската комуна, се потсетивме на најдраматичните настани од нејзината историја: одбраната на Комуната и „Крвавата недела“. При тоа со прашањето: на што се должи херојскиот отпор што им е пружен на Версајците? — го свртувам тежиштето на одбраната на Комуната.

Со одговорите и со помошта на наставникот, учесниците на овој час се убедија дека отпорот и храброста на париското работништво е сведоштво на високата свест и длабоката вера дека одбраната на Париз — градот во кој беше симната експлоататорската и угнетувачката буржоаска власт — значеше одбрана на нивното дело — **Комуната** во кое тие ја гледаа не само слободата и независноста на Франција туку и иднината на остварувањето на социјалната правда, вистинската слобода, братството и еднаквоста на луѓето од целиот свет... дека во тоа беше суштината на повикот: „Да живее Комуната!“ со којшто херојски гинеа нејзините бранители штитејќи ја со своите гради, на барикадите...

Со посебно прашање се потсетуваме кога престанал отпорот во Париз и како постапила владата од Версај со храбрите бранители на Комуната.

Потоа им го соопштувам и потенцирам следново на учениците: историјата нè учи дека работничкото движење има една своја логика, имено, привремените неуспеси и порази, всушност, да значат, одново собирање и престројување на силите, преиспитување на стратегијата и тактиката на револуционерното настапување за правата на работничката класа, за нов општествен поредок. А ваква е историската поука и од првата пролетерска револуција: иако траеше само 72 дена, и покрај поразот и задушувањето ѝ во крв — Париската комуна беше факел и инспирација за идните борби и победи на работничката класа...

Тоа го потврдува, поправо симболизира, и примерот на авторот на „Интернационалата“. Имено, кога во Париз комунарите пружаа последен отпор, на париските барикади, заедно со другите храбри заштитници, се наоѓаше и поетот — член на Комуната, Ежен Потје (Eugène Pottier).

Откако го спомнав неговото име, барам од претходно задолжената група ученици да нè запознаат со истиот.

Од нивното излагање и со мои дополнувања, останатите научуваат дека: откако до последен час се борел на барикадите против версајските трупи, скривајќи се од нивниот ужасен терор, комунарот — поетот Ежен Потје, не мислел ниту на капитулација ниту да се откажува од своите револуционерни идеи и сфаќања. Напротив, понесен и воодушевен од револуционерниот ентузијазам, под импресија на величината на делото што го создаде париското работништво и во кое зедоа учество револуционери и од други европски земји, тој, на неколку дена по пружањето и на последниот херојски отпор за одбрана на Комуната, испеал **револуционерна песна** којашто ја нарекол „Интернационала“.

По овие излагања додадов дека овие свои борбени револуционерни стихови Ежен Потје ги посветил на истакнатиот член на Комуната Густав Лефрансе (Gustave Lefrançais), кој исто така го преживеал теророт на Версајците и подоцна напишал две познати дела за Париската комуна и тоа „Студија за движењето на комунарите во 1871“ и „Спомени на еден револуционер.“

Задолжените ученици го соопштуваа и фактот дека иако е сочинета на неколку дена по задушувањето на Комуната во 1871 година со песната „Интернационала“ долго време не можела да се запознае јавноста, имено, дека **е објавена за прв пат дури по 16 години во 1887 година**, во зборникот песни на споменатиот поет — комунарот Ежен Потје, под наслов „Револуционерни песни“ („Chants revolutionnaires“). Во врска со овој важен податок го поставив прашањето: „зошто дури по 16 години е објавена оваа песна?“ На истото учениците секогаш правилно одговараа дека е тоа разбирливо со оглед на големата реакција од страна на режимите против работништвото, која владееше во Франција долго време по задушувањето на Париската комуна.

По ова преминавме на другото име сврзано со историјата на „Интернационалата“ — Пјер Дегејтер (Pierre Degeyter). Учениците кои имаа за задача да нè запознаат и со оваа личност ги соопштуваа нејзините биографски податоци (истовремено го покажавме и портретот на Пјер Дегејтер).

Роден е во 1878 година во Ган (Gand), пристаниште во Источна Фландрија, денешна Белгија, од родители Французи. Работел во францускиот град Лил (Lille), како работник — дрвостругар, а како музичар раководел и со работничкиот пеачки хор во истиот

град. Подоцна Дегејтер се истакнува и како композитор. По една година од излегувањето од печат на споменатата збирка „Революционерни песни“, во 1888 година, Дегејтер komponира музика за песната на Ежен Потје — „Интернационала“. (Овде го вклучуваме магнетофонот односно грамофонот, за да ја чујат учениците песната.)

По тој повод додадов и инсистирав учениците да си го запишат и податокот дека оваа композиција на Пјер Дегејтер за прв пат била изведена јавно во истата година кога е и komponирана. Тоа било на 23 август 1888 година, во споменатиот француски град Лил, спроти празникот на Здружението на француските новинари — социјалисти.

* * *

Се обратив потоа на учениците со зборовите: „да видиме зошто токму за оваа песна Пјер Дегејтер се решил да komponира музика?“ — всушност, што беше покана до нив да направиме анализа на нејзината содржина.

Но пред тоа, на учениците им зададов задача со едно суштествено прашање: „Зошто Ежен Потје, ја нарекол својата песна токму со името „Интернационала“? — укажувајќи дека на ова ќе се задржиме при крајот на разгледувањето на содржината на стиховите.

Со вклучување на магнетофонот (грамофонот) се потсетуваме на првата строфа на „Интернационалата“, но при тоа барав еден од учениците симултано да ги изговара стиховите:

„На нозе, презрени и гладни!
„На нозе, робје од цел свет!
„Со сила урни сила долу!
„В прав нек' падне врагот клет!

„Стројот стар се урива, паѓа!
„На нозе робје! Дигни се!
„Се менува цел свет од темел,
„Кој беше ништо, тој ќе е сè!“

Најнапред со прашањата: кои зборови се однесуваат на пролетаријатот“ и „како поетот ја нарекува буржоазијата?“ — ги детерминиравме двете спротивни класи. Но по ова контролно, поставувам и едно суштинско прашање: на што се повикуваат пролетерите? — за да се дојде до констатацијата дека „презрените“, „гладното робје“, од „цел свет“ се повикуваат да станат и да го урнат „стариот строј“.

На сличен начин ги анализиравме и останатите строфи, при што го подвлековме само битното.

Така, дека во втората строфа се укажува на правото на оној „кој со својот труд го создава сето на светот“ да го „згази својот враг“. На ова место е апострофиран и паразитизмот на буржоазијата, која како таква се јавува како кочница на прогресот.

По анализирањето и на оваа строфа, обрнувам внимание и на другите, со прашањево: во која строфа е сè уште присутна оваа идеја?

Учениците без двоумење одговараа дека во четвртата се напаѓа капиталот и неговите носители — буржуите „кои — како што се вели — ни ги пљачкосуваат трудот и потта“, та се повикува народот за „да си го врати“ тој „крвав заем“, што „заграбувачки“ ги зеле и го земаат капиталистите.

Други ученици додаваат дека оваа идеја е повикот за развластување на буржоазијата која ја узурпирала власта од работникот и селанецот, се подвлекува и во шестата строфа.

След овие кратки анализи, нам ни беше неопходно одредено обопштување и затоа на ова место констатиравме дека во овие стихови се содржи една од основните поставки на научниот социјализам — која Ежен Потје ја изразил во поетска форма: кутнување власта на буржоазијата и на капиталистичкиот поредок од оние кои се повикани тоа да го сторат — работничката класа.

По ова, со прашањето: а што е најзначајното во третата строфа? — со учениците утврдуваме дека во истата заслужуваат внимание последните четири стиха, во кои со поетски израз е искажана уште една од поставките на научниот социјализам — дека пролетаријатот треба не само да го изврши револуционерниот пресврт, т.е. да ја симне буржоазијата од власта туку „да овозможи создавање основа“ на ново бескласно општество.

Овде е местото и затоа му посветивме посебно внимание и на рефренот на „Интернационалата“. Во врска со тоа се обрнав до учениците со реторичното прашање: зошто композиторот Пјер Дегејтер ги зел за рефрен токму следниве стихови (го вклучуваме пак магнетофонот или грамофонот, при што се исполнува само рефренот со хор и оркестар; додека трае исполнувањето на музичкиот дел еден ученик истовремено ги рецитира стиховите):

„Тоа ќе е последен
„И одлучен тежок бој
„Со Интернационалот
„За нов и светол строј!“

Заклучуваме сите заедно дека со тие стихови, всушност, во еден синтетичен вид е изразена крајната цел на борбата на работничката класа од целиот свет, да се дојде до „нов и светол строј.“

Тука преминувам и на извесна естетска анализа на ова место (и не само на ова место) на „Интернационалата“, се разбира, повеќе со мое излагање, при што подвлекувам дека се тоа мошне силни, виорни и полетни стихови; овде и текстот — кој е мошне содржаен — и посебно мошне јасниот музички израз — **се неразделно вткаени** та **не понесуваат** — како на крилја. Со други зборови, кога го слушаме рефренот, доаѓа — како би се изразиле фигуративно — до „зовирање на крвта во нашите жили“, до „кревање на косата“ од силното возбудување.

Затоа е рефренот посебно мил. Тој волшебено влева верба во силата и решеноста на пролетаријатот во неговото незапиливо масовно настапување против капиталистичкиот поредок..., во изградбата на социјализмот...

Ова е бездруго и најсилното место при исполнувањето на оваа борбена пролетерска химна. Затоа, не е случајно, што токму овие стихови (потсетувам на горното прашање) се земени за рефрен на „Интернационалата“ од страна на нејзиниот композитор, работникот — дрвостругар Пјер Дегејтер.

По оваа анализа, нам ни останува да заклучиме дека основното во оваа борбена револуционерна пролетерска песна е повикот до работниците од сите земји да се обединат, да ја соборат власта на буржоазијата и да воспостават и градат нов поредок, во кој ќе нема угнетување и експлоатација од човек на човек.

Ова обопштување ни служи како повод за да ги потсетам учениците на понапред поставената задача (зошто песната е наречена „Интернационала“?). Во разговорот заклучивме дека нејзината главна идеја е интернационализмот, зашто поетот Потје се обрнува до работниците од целиот свет. Таа инсистира на свеста и делува на чувството дека интересите и стремежите на сите работници се заеднички од што произлегува потребата за солидарност, за сплотеност, за единство и братство врз основа на рамноправноста на работниците од целиот свет. Овде поставив и прашање: на која парола на Маркс и Енгелс не потсетува духот, основната идеја и повикот до работниците во песната? Јасно е дека учениците се досетуваат и одговараат дека е тоа паролата која што во Комунистичкиот манифест ја истакнале Маркс и Енгелс: „Пролетери од сите земји соединете се!“

* * *

По ова преминуваме на исто така интересното прашање: „Како се ширела оваа мошне привлечна — револуционерна песна?“

Им ја раскажувам на учениците натамошната „историја“ на „Интернационалата“, имено, дека таа станувала сè попопуларна во редовите не само меѓу работниците во Лил туку и во цела Франција.

При соопштувањето дека реакцијата, дејствувајќи против ра-
ботниците и нивната револуционерна борба, се нафрлувала и врз
нивната сакана песна „Интернационалата“, а особено на податокот
дека во 1894 година, бил оптужен издавачот на книги во Лил, со-
цијалистот Гослен (Gosselin), за издавање на „Интернационалата“
и тоа посебно во врска со нејзината **петта строфа**, божем, поради
„поттикнување на бунт во војската“, — поведуваме пак разговор
со учениците, најнапред читајќи ја споменатата строфа. Се раз-
бира, при тоа, се задржуваме на соодветните стихови и доаѓаме
до констатацијата дека во оваа строфа поетот — комунар Потје,
всушност, ги осудува освојувачките војни и ги предупредува вла-
стодржците дека „кој повикува во освојувачка војна за да му биде
народот роб на друг, нека знае оти напната пушка нему му под-
готвува гроб.“ Овде посебно се запираме за да констатираме дека
е ова една поставка на марксистичката наука за освојувачките
војни која и се докажала во практиката. При тоа, дававме примери
од историјата, почнувајќи дури од примерот на Француско-прус-
ката војна, којшто и самите ученици со потпрашање го истакнуваа,
на сè до некои примери од најновата и современата историја. То-
гаш учениците сосема појасно разбираат зошто токму заради оваа
строфа Гослен бил осуден од режимот и тоа на една година затвор.

По овој интересен разговор, продолжувам со изложувањето
подвлекувајќи дека забраните и ваквите и слични судења, не мо-
желе да ги спречат француските работници да се откажат од оваа
песна и заради натамошното и незапирно разраснување на работнич-
кото движење.

Така, на Обединетиот конгрес на различните француски со-
цијалистички групи, одржан во декември 1899 година, во Париз,
„Интернационалата“ стана химна на француските социјалисти.

Но следејќи ја целта на часот, поставувам пак реторично пра-
шање: „Но како оваа борбена песна попримила сè повеќе зна-
чење на борбена химна на меѓународниот пролетаријат?“

Претходно ги ориентирам и упатувам учениците на времето
на II-та интернационала, бидејќи овој материјал сè уште не бевме
го обработувале, задржувајќи се повеќе на Првиот — оснивачки
конгрес, одржан во Париз на 14 јули 1889 година, на кој, меѓу
другото, беше решено Први мај да се празнува како ден на меѓу-
народната солидарност на пролетаријатот, на кој подоцна најмногу
ќе се пее оваа борбена песна. И потаму соопштувам дека токму
на тој Конгрес преку француските работници — делегати, присут-
ните беа запознаени со оваа револуционерна песна.

Откако им говорам дека набргу потоа, таа песна се распро-
странува и надвор од Франција, особено во времето на разгорените
класни судрувања на пролетаријатот со капиталистичките експло-
ататори и властодршци во епохата на империјализмот и на про-
летерските револуции, особено подвлекувам дека иако била забра-
нувана во многу земји, тоа не можело да го запре нејзиното ши-

рење. Наспоредно со подемот на работничкото движење, во целиот свет, таа чудесна песна попримала сè поголема популарност сред борбеното работништво од целиот свет. Имено, во првите години од нашиов (XX) век, таа се преведува на други јазици и на тој начин работниците се запознаваат со неа и ја пеат на својот мајчин јазик. Но од некои таа се ширела и пеела и на францускиот јазик. Овде, како мошне погоден пример, добро ни доаѓа употребата на текстот за младешките години на Ленин, при што се ползуваме со одломката од сеќавањето за младите години на Ленин, од неговиот најмлад брат Дмитриј Илич Улјанов,³⁾ што предизвикуваше особено интересирање кај учениците.

Особено по победата на Октомвриската револуција и во годините на Граѓанската војна и странската интервенција во Русија, оваа песна ја пееше рускиот пролетаријат, а од 1917 до 1944 година, станала и државна химна на Првата социјалистичка земја, во која на власт дојде пролетаријатот и работното селанство.

Поставувам прашање на учениците коишто подготвуваа информација за биографијата на Пјер Дегејтер: дали тоа го доживеал и композиторот на „Интернационалата“? Добивам потврден одговор, зашто Дегејтер живеел до 1932 година. (При тоа покажувам повторно и на неговиот портрет — фотографија, којашто е од годините кога бил во понапредната возраст.)

Натаму констатираме дека и во текот на Големата татковинска војна со Хитлерова Германија, „Интернационалата“ ги воодушевуваше советските народи и припадниците на антифашистичките движења во борба со фашистичките завојувачи, потоа дека особено по победата на социјализмот во многу земји по II-та светска војна станала химна на сите комунистички партии од Ленински тип и тоа не само во земјите каде социјализмот победил. Имено, денес таа се пее на сите партиски конгреси, значајни партиски прослави, јубилеи и други свечености, а се слуша и за време на штрајковите, демонстрациите, по затворите во оние земји каде работничката класа сè уште се бори за свои економски, граѓански и политички права.

Информирам и за тоа дека во нашата земја не само што со „Интернационалата“ се потсетуваме на борбата на работничката класа на југословенските народи и КПЈ во минатото, не само

³⁾ Во написот „Љубов кон музиката“, Дмитриј Илич Улјанов наведува дека од брат му Владимир во летото 1889 година прв пат ја чул „Интернационалата“ за којашто тогаш во Русија, речиси, никој не знаел. Имено, кога биле на имотот во с. Алкаевка, во Самарската губернија, еднаш нивната сестра Олга, свирела на клавир завршувајќи го своето свирење со „Марсељезата“. Тогаш Дмитриј се приближил кон клавирот и ја молел да го повтори тоа. Но наеднаш, неочекувано за нив, бидејќи тоа било изутрина кога обично не се отргнувал од книгата, им пришол Владимир Илич и им рекол дека „треба да се отпее „Интернационалата“. Тој и Олга почнале да се обидуваат да ја свират на клавирот новата песна, а потоа тихо ја запееале на француски јазик.“

што со тоа оддаваме почит на жртвите за денешната работничка и народна слобода туку дека пеејќи ја, ние го јакнеме борбениот дух за зачувување на придобивките што се извојувани со победата на Народната револуција. Истовремено, „Интернационалата“ е повик и за нови подвизи и дела во изградбата на социјалистичките самоуправни односи. (А како се однесуваме спрема оваа песна — химна, го наведувам и фактот што сигналот на нашата централна радио станица — „Радио-Београд“ е почетната мелодија на „Интернационалата“. Ова го илустрирам со звучен ефект, со вклучување на магнетофонот, бидејќи учениците кои имале задача да набават ленти беа должни од радио-приемникот да ги снимат и сигналните звуци на „Радио-Београд“.)

Во заклучниот дел на часот, употребувајќи го пак магнетофонот (грамофонот) по тихо да се слуша „Интернационалата“, подвлекувам дека со неа пролетерската поезија и музика има една од своите најубави и најзрели поетско-музички творби.

А преведена на јазиците на многу народи, „Интернационалата“ се роди по задушнувањето на Париската комуна, како виорна пролетерска револуционерна песна, од чии стихови и музика како да гори вечно пламенот на борбената порака на храбрите париски комунари, та симболички одекнува ширум нашата Планета, најавувајќи една нова ера: ерата на човечката заедница на ослободениот труд од експлоатација, од национално и секако друго угнетување на народите, еден нов свет на вистинска еднаквост и братство на народите...

Затоа, таа и во иднина ќе ни остане не само како омилена и борбена револуционерна песна туку ќе означува повик и инспирација за поттикнување на нашите чувства и волја за постигнување нови успеси во изградбата на социјалистичкото општество.

На крајот на овој час, со учениците сме се договарале да ги научат стиховите на „Интернационалата“ и да знаат да ја пеат.